

LegeKunst Forskningsrapport 3 Fortællinger i bevægelse – HulaHop-Portaler

Merete Cornét Sørensen &
Thomas Thorsen
Professionshøjskolen Absalon
11-09-2023

Indhold

Introduktion – Rammerne om forløbet.....	2
Historik – Fortællinger i bevægelse	2
2023 forløbet – Hulahop-portaler	2
Forskningsfokus – kunst, æstetik og lege som redskab til brobygning og overgange	4
Teori om overgang og brobygning mellem børnehave og (før)skole	4
Teoretiske afsæt	5
Om rejsen fra indtryk til udtryk	7
Metoder.....	8
Empiri.....	8
Praksisfortællinger.....	8
Børnehaven på Billedskolen	8
SFO på Billedskolen	11
Afslutning - fernisering	14
Opsamling på observationer	17
Interview. LegeKunst-arrangører Næstved.....	18
Baggrund i relation til LegeKunst.....	18
Opstartsseminar med workshops.....	19
Projektets betydning for brobygningen	19
Betydningen af at arbejde med kunst/kreativitet i projektet	20
Indretning og didaktik	22
Udfordringer i projektet	22
Størrelse på projekt - fordel og ulempe	22
Opsamling på interview.....	23
Samlet opsummering	24
Tak	26
Referencer	27

LegeKunst Næstved 2023. Fortællinger i bevægelse – Hulahop-portaler

Introduktion – Rammerne om forløbet

LegeKunst-forløbet *Fortællinger i bevægelse – Hulahop-portaler* blev til i et samarbejde mellem Næstved Kommune, Billedskolen Storstrøm, Kunsthallen Rønnebæksholm og LegeKunst. Forløbet var rettet mod alle kommunens ca. 900 skolestartende børn, der i foråret 2023 overgik fra børnehave til førskole (tidlig SFO), samt pædagoger fra deres børnehaver og SFO'er (ca. 50 børnehaver og 16 SFO'er). Forløbet blev planlagt - med afsæt i tidligere forløb samt input fra pædagoger og ledere - af en lokal styregruppe og fire lokale kunstnere, der også afviklede projektet. I Næstved Kommune overgår de ældste børnehavebørn pr. 1. april til SFO, hvor de starter i en førskolegruppe sammen med jævnaldrende børn fra andre børnehaver i samme nærområde. Intentionen med *Fortællinger i bevægelse – Hulahop-portaler* har været at styrke brobygningsarbejdet mellem børnehave og (før)skole ved at lade børnene besøge Rønnebæksholm og lave kunstpædagogiske aktiviteter både i børnehave og i førskole, og på den måde skabe genkendelighed og en fælles referenceramme på tværs af institutioner i børnenes overgang.

Historik – Fortællinger i bevægelse

I Næstved Kommune har man tidligere lavet brobygningsprojekter i samarbejde med den lokale kunsthall og billedskole på Rønnebæksholm. Samarbejdet med LegeKunst om *Fortællinger i bevægelse*-projektet har bygget videre på dette arbejde med et særligt fokus på børnenes legende tilgang til mødet med kunst og æstetiske praksisser. *Fortællinger i bevægelse*-forløbene med LegeKunst har været udrullet i kommunen i tre 'sæsoner'. Det første forløb blev afviklet i foråret 2021, men grundet Covid19 blev forløbet nedskaleret kraftigt, så kun én brobygningsklynge (tre børnehaver og den tilhørende SFO) deltog.

I foråret 2022 lykkedes det at få alle kommunens skolestartende børn med. Denne sæson blev imidlertid også alvorligt påvirket af Covid19 med mange aflysninger, bl.a. af de fælles opstartsseminarer for alle pædagoger, ledere og kunstnere. Forløbene i både 2021 og 2022 kredsede om at lave historier med udgangspunkt i en fortællerkuffert. Der var både et fortællende, et performativt og et billedkunstnerisk fokus, da børn og voksne sammen arbejdede med at skabe fortællinger, skyggespil, foldetegninger og stangdukker. Desuden besøgte børn og voksne Kunsthallen og så den aktuelle udstilling.

2023 forløbet – Hulahop-portaler

I foråret 2023 blev LegeKunst-brobygningsforløbet afviklet i stor skala for anden gang – helt uden Covid-restriktioner. Denne gang var konceptet videreudviklet med et øget fokus på genkendelighed i tematik, symbolik, materialer og kunstpædagogiske aktiviteter. Det tematiske fokus var 'portaler' og det at kunne transformere sig og lege, at man blev til noget andet – kun fantasien satte grænser for, hvad man kunne blive til, eller hvor man kunne tage hen. Det æstetiske formsprog var indkredset til billedkunst, og der blev arbejdet med farver og former i forskellige materialer og teknikker. Et centralt symbol i forløbet blev cirklen og i særdeleshed Hulahop-ringen, der gav navn til forløbet, *Fortællinger i bevægelse – Hulahop-portaler*.

Forløbet startede med fælles opstartsseminarer for deltagende pædagoger og ledere (fra børnehaver og SFO'er), som brugte en hel dag sammen med kunstnere, styregruppe og oplægsholdere. Her prøvede de billedkunstaktiviteter og lege af på egen krop, ligesom de så Kunsthallen og deltog i forskellige oplæg og

workshops. Fra midten af januar startede forløbet med børnene op, og de 900 skolestartende børn besøgte Rønnebæksholm (Billedskole, Kunsthall og Museumspark) to gange – først med deres børnehavegruppe og fra midten af april med deres ny førskolegruppe. Ved begge besøg arbejdede børnene med billedkunstprocesser i Billedskolen og gik på opdagelse i Kunsthallen og Museumsparken. Leg og børnenes input blev brugt som drivkraft i alle processer og aktiviteter.

Den runde hulahopring og cirklen var et omdrejningspunkt for projektet, og børnene fik som det første ved børnehavebesøget et 'kighul' (en gardinstangs-ring), som de skulle bruge til at udforske stedet med. De skabte også 'forvandlingsknapper' (runde stoftryk) som blev monteret på Hulahop-portalen (fig. 2).

Fig. 1. Rønnebæksholm

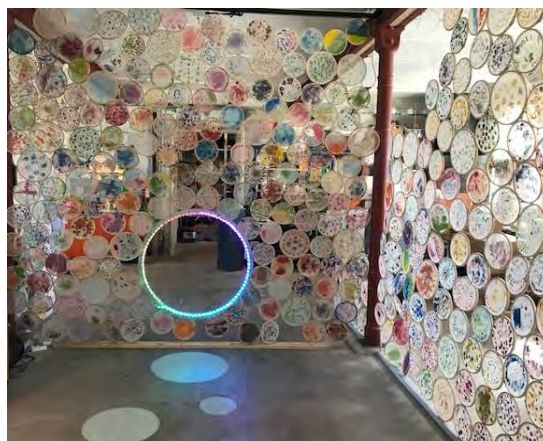

Fig. 2. Hulahop-portalen i Billedskolen

Som man fornemmer på fig. 2, er der runde farvede cirkler på gulvet, der fører hen til 'Hulahop-portalen', hvor forvandlingsknapperne efterhånden blev monteret. Cirklerne var gennemgående i Billedskolens lokaler og lavede forbindelse mellem forskellige stationer (farvelade-butikken, materialebiksen m.m.). Ved børnenes andet besøg (med SFO-grupperne) blev der kreeret forvandlingsringe i form af gipsafstøbninger (fig. 3), som blev placeret og 'aktiveret' (med bevægelser og lege) på ny Hulahop-bordportaler ude i Rønnebæksholms store lade (fig. 4).

Fig. 3. Forvandlingsringe på portal

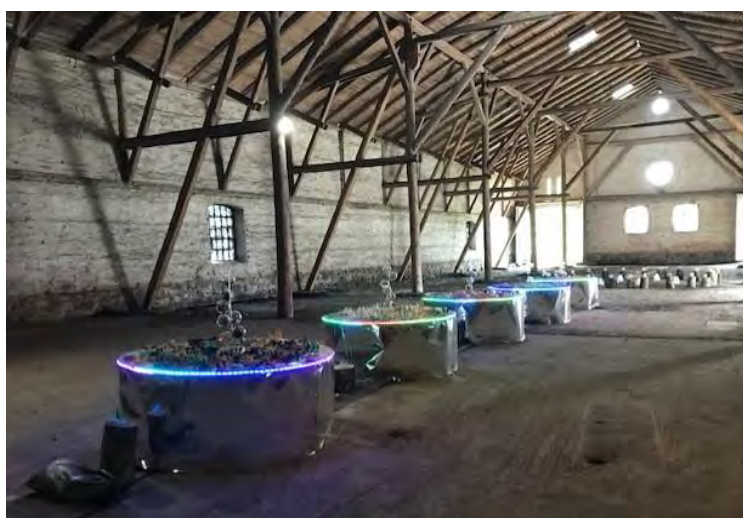

Fig. 4. Portaler i Rønnebæksholms lade

Umiddelbart inden sommerferien 2023 sluttede forløbet af med en kæmpe fælles fernisering, hvor børnene besøgte Rønnebæksholm for tredje gang. Børnene kom sammen med deres SFO-grupper og brugte en eftermiddag sammen med pædagogerne og deres forældre (søskende, bedsteforældre), der også var inviteret. Det var kunstnerne og styregruppen, der arrangerede og satte gang i diverse lege og aktiviteter, men det var børnene selv, som viste forældre og familie rundt på stedet og præsenterede de færdige portaler med deres egne forvandlingsknapper og forvandlingsringe.

Forskningsfokus – kunst, æstetik og lege som redskab til brobygning og overgange

Teori om overgang og brobygning mellem børnehave og (før)skole

Siden 1990 har det været muligt at lave *tidlig SFO*, så børnene starter i SFO (skolefritidsordning) et stykke tid inden skolestart. Denne praksis kaldes de fleste steder for *førskole* (bl.a. i Næstved Kommune), og i perioden 2017-2022 har 62 pct. af alle børn i folkeskolens almene 0. klasser gået i førskole (Hansen & Jensen, 2022). Børnene overgår til førskole og SFO i løbet af foråret, inden de starter i skole. I en undersøgelse fra 2021 har EVA (Danmarks Evalueringsinstitut) kortlagt, at 75 pct. af førskole-grupperne i skoleåret 2020/21 startede i enten april eller maj. Tendensen med at lave førskole har været støt stigende de seneste 20 år, men der findes ikke meget konkret viden om, hvordan tiden i førskolen bruges, og hvordan dette tiltag understøtter børnenes overgang og start på skolelivet (EVA, 2021).

Overgangen fra dagtilbud til skole har de senere år tiltrukket sig stigende opmærksomhed, og både dansk og international forskning peger på, at denne overgang kan have stor betydning for børnenes trivsel og læring på både kort og lang sigt. (Andreasen & Laustsen, 2019; EVA, 2016, 2021; Dockett & Perry, 2001, 2012; Broström, 2003; DEA, 2021; Egmont Fonden, 2019; OECD, 2017). Et studie fra VIVE (2019), der fulgte 5.000 børn født i 1995 fra deres skolestart til og med 22-årsalderen, viser, at børn med trivselsudfordringer ved skolestart generelt klarer sig dårligere senere i deres uddannelsesforløb. Disse børn har mindre chance for at opnå karakteren to eller mere i dansk og matematik ved folkeskolens afgangsprøve, og de har mindre chance for at fuldføre en ungdomsuddannelse (Andreasen & Laustsen, 2019). En undersøgelse lavet af den fri tænketank DEA (2021) viser bl.a., at mere end hvert fjerde barn i børnehaveklassen giver udtryk for, at de ikke trives ved mindst ét ud af seks trivselsrelaterede spørgsmål. Der er samtidig en klar tendens til, at disse børn får et lavere testresultat i dansk og matematik, når de kommer til henholdsvis 2. og 3. klasse. (DEA, 2021). Der er altså god grund til at have fokus på velfungerende overgange og en god skolestart, både i forhold til børnenes fremtidige (faglige) løbebane og deres trivsel her og nu.

Den australske forsker Robert Perry, der i årtier har arbejdet med overgange fra dagtilbud til skolen, har flere bud på vigtige elementer i brobygningsprocesser (Dockett & Perry, 2001 og 2007). Et element er, at børnene skal opleve genkendelighed og kontinuitet og fortsætte med at lære på måder, som hidtil har været vellykkede for dem. Han peger på, at børn primært lærer, når de leger, og at de ofte lærer på en anden måde eller i en anden rækkefølge, end vi voksne forventer (Dockett & Perry, 2007; Moos, 2016). Perrys primære budskab handler dog om relationer. I forbindelse med en konference i Danmark i 2016 blev han spurgt, hvad det vigtigste i overgangen mellem børnehave og skole er? Hertil svarede Perry: "I think relationships, relationships, relationships" (Moos, 2016).

I Egmont-rapporten fra 2019, der handler om skolestart, fremhæves det, at børnefællesskaber er af afgørende betydning for børns trivsel i skolen. Alle børn skal i skolestarten hurtigt opleve at have en ven, og her spiller bl.a. SFO'en og det pædagogiske personale en vigtig rolle i forhold til at understøtte børns deltagelse i fællesskaberne (Egmontfonden 2019, s.5). Rapporten fremhæver også, at det, som fylder mest i børnenes egne tanker om skolestarten, er at få venner og have nogen at lege med (Egmont 2019, s.13)

Et forskningsprojekt om det gode børneliv i dagtilbud (Kragh-Müller & Ringsmose, 2015) viser på samme måde, at trivsel og det gode børneliv i børnenes øjne handler om at lege og have gode venner at lege med (Kragh-Müller & Ringsmose, 2015, s.15). Bl.a. Grethe Kragh-Müller og Robert Perry har i deres arbejde brugt begreberne *being*, *belonging* og *becoming* (Dockett & Perry, 2012; Kragh-Müller, 2013; Larsen 2023). Disse begreber beskriver, at børn har ret til at være børn på barndommens egne præmisser (Being), at børn har behov for at 'høre til' og være en del af forskellige (børne)fællesskaber (Belonging), og at børn har brug for at tilegne sig viden, færdigheder og kompetencer, så de kan indgå i samfundet (Becoming). Disse tre dimensioner hænger uløseligt sammen, og kunsten i det pædagogiske arbejde er at finde balancen. Hvis der fokuseres for ensidigt på det, vi voksne synes, børnene skal blive (Becoming), så misser vi, ifølge Kragh-Müller, at se børnene, som de er her og nu, og vigtige dele af relationsarbejdet går tabt (Larsen, 2023).

Teoretiske afsæt

Forskergruppens teoretiske afsæt har været en sammenkædning af sociokulturel lege- og læringsteori og pragmatisme. Begge teorisæt ser menneske og kontekst som en uadskillelig og dialektisk forbunden helhed. Vi mennesker er direkte forbundne med vores historiske, økologiske, kulturelle og sociale omgivelser på en måde, hvor disse faktorer på den ene side er bestemmende for vores liv og vores adfærd, mens vores adfærd og handlinger på den anden side hele tiden er medskabere af de situationer og kontekster, vi er en del af. Dewey formulerer det således: "Når vi erfarer noget, reagerer vi på det, vi gør noget aktivt ved det, og dernæst tåler eller underkaster vi os konsekvenserne. Vi gør noget ved forholdene, og dernæst gør de noget ved os." (Dewey, 2005, s. 157). Det er denne interaktive indlejrethed i kontekst og situation – i dette tilfælde i et LegeKunst-forløb - der giver børn og voksne mulighed for at opleve og lade sig forføre af en kunstoplevelse samtidig med, at de er medskabere af samme (Sørensen, 2015).

I denne forståelsesramme ses leg, kunst og børns egne æstetiske praksisser inden for musik, billedkunst, drama, fortælling m.m. som særlige sprog, der relaterer sig til de forskellige kunstarter (Dewey, 1980; Vygotsky 2003). I og med at æstetik og kunst ses som særlige sprog, så er de kulturelle, dvs. de overleveres i og udvikles som en del af en bestemt kultur. Når vi (børn og voksne) møder disse sprog gennem kunstneriske oplevelser og æstetiske aktiviteter, kan det – som legen – rumme en umiddelbar oplevelsesmæssig værdi, der kan være formålet i sig selv. Samtidig rummer de æstetiske udtryksformer også et potentiale for, at vi alle, både børn og voksne kan bearbejde, dele og kommunikere vores fornemmelser, sansninger og oplevelser i mødet med hinanden, den omgivende verden og sig selv. I kunst og egen æstetisk praksis er det nemlig muligt at sætte form på det, vi ikke på samme måde kan udtrykke gennem vores verbalsprog. Det drejer sig om vores følelser, vores sansninger og vores værdimæssige, etiske og dannelsesmæssige forholdene sig til os selv, hinanden og den omgivende natur og kultur som vi er en del af (Austring & Sørensen, 2006, 2019; Sørensen, 2019).

De æstetiske sprog bruger vi imidlertid som de andre sprog til i en indre proces – en tanke – at fastholde de oplevelser, følelser og tanker, som vi udtrykker gennem de kunstneriske sprog. Det særlige ved denne dobbelte proces er, at vores indre tanker og vores ydre udtryk gensidigt påvirker hinanden. Når vi udtrykker

os, så former vi også vores tanker, vi udvider vores måder at tænke og forstå på samtidig med, at vi udvider vores måder at udtrykke os på (Holzman & Newman, 2005, s. 37). Ud fra denne betragtning er vores mange sprog, herunder legen og de æstetiske udtryksformer, både redskaber til at udtrykke os, spejle og dele vores følelser, oplevelser og tanker og samtidig redskaber til at tænke, begribe og forstå. Med denne tænkning rummer mødet med de æstetiske sprog i leg og kunst således ikke alene en oplevelsesmæssig kvalitet, men yderligere en mulighed for at tilegne sig en palet af sprog, der alle giver mulighed for at kommunikere, tænke og forstå. Jo flere sprog, vi kender og kan bruge, jo større er vores mulighed for at dele vores følelser, fornemmelser og erfaringer – både de ordløse, og dem vi har et verbalsprog for. Samtidig giver denne palet af sprog os et utal af redskaber til at bearbejde, begribe og forstå (Blomgren et al, 2022; Astring & Sørensen, 2006, 2019; Sørensen, 2019, 2023).

I nogle faser af LegeKunst-projektet blev der arbejdet med formeksperimenter, hvor børnene eksperimenterede med farver og former og legede forskellige lege. I andre faser arbejdede børnene mere narrativt og figurativt med afsæt i det fælles tema. Der blev altså arbejdet med de æstetiske sprog på to forskellige og supplerende måder, hvor noget handlede om at lege med form og materiale, mens andet arbejde handlede om at udtrykke sig med disse former og materialer.

Når børnene skabte forvandlingsringe og forvandlingsknapper og legede med forskellige roller og identiteter, så var der både tale om formeksperimenter og leg med materialerne, og samtidig var det en måde, hvorpå børnene kunne visualisere og dele de store og små forandringer, som deres nye liv som førskole- og SFO-børn rummer. I den skabende proces og leg med materialerne fik disse tanker og følelser en konkret æstetisk form, som efter børnehavesøgningen indgik i et fælles kunstværk og tjente som en genkendelse og overgangsmarkør, når børnene vendte tilbage til Rønnebæksholm som SFO-børn.

Når børn - som i dette projekt - deltager i processer, der er ledet af en kunstner, kan det med Dreyfus og Dreyfus (1991) ses som en mesterlæreproces, hvor børnene gennem aktiv deltagelse i et praksisfællesskab indføres i den kunstneriske praksis. I denne proces bevæger barnet sig fra en perifer til en central rolle i aktiviteten. Ifølge Dreyfus & Dreyfus (1991) ses en mesterlærepraksis som en læringssituation, hvor en elev, ved at følge mesterens arbejde, efterligne og inkorporere det i sin egen praksis, tilegner sig en bestemt færdighed. Denne udvikling af specifikke færdigheder – her inden for det kunstnerisk æstetiske felt, foregår ikke alene som en udveksling mellem kunstneren som mester og børnene som novicer, men i kollektive processer, hvor de indgår i et sociokulturelt fællesskab med egne regler og rammer, der danner basis for arbejdet med de æstetiske praksisser. Det handlede i forbindelse med dette projekt eksempelvis om etablering af særlige uskrevne men vigtige regler for måden at agere sammen i værkstedsrummet og på museet, samt særlige måder at give og tage imod impulser i de fælles praksisser. I arbejdet med at etablere disse regler og rammer gik kunstnerne foran som rollemodeller i både værkstedsarbejdet og i de forskellige indlagte lege. Fx i forbindelse med søgningen i dele af Kunsthallens udstilling, hvor kunstnerne sammen med børnene indtog en rolle som fine museumsgæster, der nok iagttog, men ikke rørte ved de forskellige udstillede genstande. Hermed brugtes en æstetisk dramatisk udtryksform som redskab til at udvikle en fælles respektfuld ageren i museets udstillingslokaler (Sørensen, 2023).

Som beskrevet indgik pædagogerne i flere faser sammen med børnene i de skabende og legende processer som en art novicer i kunstens verden. Imidlertid bidrog de også qua deres pædagogiske faglighed med både at facilitere de indledende lege og at støtte op om børnenes deltagelse og engagement i de forskellige workshops samt endelig at forberede og efterbearbejde oplevelserne på Billedskolen og Rønnebæksholm i egne institutioner. De bidrog således til projektet med deres pædagogiske ekspertise. Endelig bidrog

børnene med leg, skabende praksisser og fokuseret tilstedeværelse med det, man kan se som et mesterskab i leg (Sørensen, 2023). Disse tre mesterskaber interagerede i hele processen og alle parter var således deltagende i en fælles samskabende praksis, der dog primært var faciliteret af kunstnerne.

Om rejsen fra indtryk til udtryk

Malcolm Ross (1978) udviklede en model for samspillet mellem udfoldelsen af kunstneriske udtryk og de tilknyttede udtryksmæssige og forståelsesmæssige potentialer. Tænkningen bag er, at menneskers følelsesmæssige erfaringer lejes i indre skemaer. Når en følelsesmæssig impuls udfordrer disse indre skemaer, så sætter dette en kreativ søgeproces i gang, hvor den enkelte søger at udtrykke og bearbejde sin impuls gennem kunstneriske formsprog for herigennem at udvide og måske helt ændre sine indre skemaer og hermed sin forståelse. Afsættet for den skabende proces beskrives i modellen (fig. 6) som impulsen, ud fra hvilken en foreløbig idé opstår som en slags kreativ hypotese, som er drivkraften i de skabende processer, der bevæger sig i en dialektisk progression fra indtryk til udtryk hen imod det, Ross kalder en endelig fornemmet form (Ross, 1978, Austrig & Sørensen, 2019; Sørensen 2023).

Fig. 5. Den skabende proces (Sørensen, 2015)

Ross' model er i sit udgangspunkt individorienteret. I Næstveds LegeKunst-projekt arbejdes imidlertid med kollektive æstetiske processer, hvor børn og voksne arbejder sammen med afsæt i det fælles tema med overgange og portaler og en række kollektive impulser. Der arbejdes således ikke alene med afsæt i individuelle impulser, men i langt højere grad med kollektive impulser, hvor børn og voksne kan skabe sammen og spejle sig i hinandens udtryk undervejs i processen.

For at skabe afsættet for kollektive processer faciliterede kunstnerne i dette projekt en række materielle og immaterielle impulser, som børn og pædagoger efterfølgende elaborerer til egne kunstneriske udtryk. Dette afsæt bestod dels materielt i en indretning af rum med forskellige arbejdsstationer, udvælgelse af materialer og gulvafmærkninger, dels immaterielt af kunstnernes måde gennem leg, dramatisering og fortælling at give tematiske impulser og skabe en særlig legende stemning og et mentalt legende frirum. For at sikre den kollektive proces, hvor de involverede børn og voksne kunne lade sig inspirere af hinanden valgte kunstnerne, at alle skabende og legende processer foregik i grupper med mindst to børn.

Metoder

Absalons Legekunsthøjskolegruppens videnskabssteoretiske afsæt er pragmatisme og anerkendende udforskning, hvor vi er indgået i samskabende processer med de tilknyttede kunstnere og pædagoger i forløbet. I dette samarbejde har vi i fællesskab søgt at undersøge en række kunstpædagogiske legeforløb. Vores undersøgelse af Fortællinger i bevægelse – Hulahop-portaler har rettet sig mod projektets betydning for relationer og børnefællesskaber i overgangen fra børnehave til førskole. Projektets omdrejningspunkt har været børns legende møde med kunst og kultur, og vi har i undersøgelsen også interesseret os for, hvordan leg, kunstmøder, steder og æstetiske praksisser har skabt genkendelighed for børnene i overgangen. Undersøgelsen er lavet på baggrund af deltagende observationer nedskrevet i narrative praksisfortællinger (Mørch, 2004; Sørensen, 2019) og semistrukturerede interviews med både kunstnere, pædagoger og børn (Kvale, 1997). Undersøgelsen fokuserer på den del af projektet, hvori børn og voksne sammen har deltaget i aktiviteter.

Analytisk har vi valgt en tematisk tilgang, hvor de empiriske fund er blevet sammenholdt med teorier om æstetiske praksisser og leg.

Empiri

I det følgende præsenteres først tre praksisfortællinger, der illustrerer forskellige faser af projektet - børnehavebesøget, SFO-besøget og den afsluttende fælles fernisering. Herefter inddrages uddrag fra interviews med forskellige aktører i projektet. Afslutningsvis analyseres den samlede empiri med henblik på at belyse, hvordan den kunstneriske, legende og æstetiske praksis har bidraget til at skabe brobygning mellem børnehave og førskole i dette konkrete forløb.

Praksisfortællinger

Børnehaven på Billedskolen

Da bussen med de 11 børnehavebørn og deres to pædagoger ruller ind foran Billedskolen, står Malene klar i døren og byder hjertelig velkommen. Børnene får overtøjet af og kommer ind at sidde ved et bord lige inden for døren. Her sidder de lidt generte og tegner, indtil alle er klar. Nu skal de gennem Hulahop-portalen (fig. 6), der er det første, man møder, når man træder ind i Billedskolen. Børnene står på en række og giver én efter én Malene hånden, siger pænt goddag og fortæller deres navn, inden de hopper igennem den opspændte hulahopring, der er omkranset af tidligere børnegrupperes 'forvandlingsknapper'. På den anden side af portalen følger børnene de runde cirkler på gulvet og ender midt i rummet ved det runde gulvtæppe, der fungerer som samlingssted (fig. 7).

Fig. 6. Hulahop-portalen

Fig. 7. Cirkler, der fører til samlingssted

Da børn og voksne har leget nogle fælles lege, skal de i 'Farveladefabrikken' (fig. 8 og 9) og farvelægge nogle små mærkater. Først spørger Malene hvilke farver, de kan lide, og om hvilke ting, følelser eller bevægelser, farverne får dem til at tænke på. Børnene har en masse input, og sammen laver gruppen de bevægelser m.m., som børnene på skift foreslår. "Den blå er ligesom en vandpyt", siger en dreng, og så hopper alle intenst på stedet. Nu kommer der farvekridt på bordet, og børnene må vælge én farve ad gangen. Så farves mærkaterne med hårde, bløde, prikkende etc. strøg, alt efter den stemning og impuls, farven giver den enkelte. Når børnene er færdige, hænger de mærkaten op på en flot sømrække på væggen, og så må de lave nye mærkater med andre farver. Malene søger øjenkontakt med alle børnene, og hun lytter nærværende til de mange idéer og fortællinger, børnene gerne vil dele med hende og gruppen undervejs. Samtidig er Malene tydelig omkring, hvad der skal ske, "Nu gør vi sådan her", eller "lad os lige prøve det her", eller "Så sætter vi mærkaten op, kom med og se."

Fig. 8. Farveladefabrikken

Fig. 9. Farveladevæggen

Da børnene har holdt pause, fortsætter billedkunstarbejdet, og nu skal børnene lave tryk med forskellige materialer. Materialer og maling findes i Materialebiksen, som ligger i den modsatte ende af lokalet, og her vælger børnene tre tryk-elementer og én farve hver. Tryk-elementer er almindelige ting som en svamp, noget ståluld, en muslingeskal etc. Først øver børnene deres tryk på papir, og sidenhen sætter pædagogerne børnene sammen to og to, der i fællesskab skal trykke på en stofring.

Fig. 10 og 11. Forvandlingsringe

Børnene arbejder koncentreret og er optaget af opgaven. Nogle gange er Malene og pædagogerne henne og give nogle små fif, "Du kan også prøve at vende muslingskallen om", eller støtte op, hvis nogle børn er meget dominerende i parrene: "Husk at holde øje med din makkers tryk, så vi får det hele med." Trykkene bliver flotte, og børnene giver højlydt udtryk for deres tilfredshed.

Mens de arbejder, finder børnene ud af, hvad man kan blive forvandlet til, hvis man trykker på deres stoftryk - det er jo faktisk en 'forvandlingsknap', der bliver aktiveret, når man hopper gennem Hulahop-portalen. Pædagogerne sidder i processen sammen med børnene. Den ene pædagog laver stoftryk sammen med et barn, så det passer med grupper på to, mens den anden hjælper med maling m.m. De virker komfortable med situationen og ved i store træk, hvad de skal i forhold til stoftrykkene. Den ene pædagog siger bagefter: "Jeg var jo med sidste år og også med ude på Rønnebæksholm i januar (opstartsseminaret for pædagoger og kunstnere, red.), så jeg ved godt, hvad det handler om", og han fortsætter: "Vi lavede faktisk tryk på fastelavnstønderne med børnene i år, så vi har allerede brugt noget af det, vi har lært."

Fig. 12. Hulahop-portaler med LED-lys

Fig. 13. Materialebiksen

Efter en tur i Museumsparken, en spisepause og et besøg i udstillingen i Kunsthallen, slutter børnene dagen af med at afprøve deres forvandlingsknapper, der nu er tørret op. De små grupper skal hoppe igennem portalen og sige "Hulahop-portal", hvorefter de forvandles til det, deres stoftryk symboliserer. Da den første gruppe skal til at hoppe igennem, tænder Malene diskret for et kraftigt flerfarvet LED-lys, der er monteret på Hulahop-ringen i portalen (en idé, som en pædagog fik på opstartsseminaret). Det medfører

stor jubel blandt børnene, der dog hurtigt opklarer, at det er Malene, der står bag 'miraklet'. Herefter hopper grupperne på skift gennem portalen og forvandles til vampyrer, prinsesser, hunde m.m. Legen fortsætter et stykke tid, hvor børnene prøver hinandens forvandlingsknapper.

SFO på Billedskolen

SFO-gruppen bliver modtaget ved den store lade, der hører til Rønnebæksholm. Her står de to kunstnere, Maria og Christel, klar i porten og tager imod de 20 børn og to pædagoger. SFO-grupperne er en del større end børnehavegrupperne, så derfor har man valgt at have to kunstnere på ved SFO-besøgene.

Fig. 14 og 15. Den store lade

Lige indenfor er der en lille station med nogle bænke og store kurve, hvor børnene lægger deres tasker og jakker. Så stiller de sig i en kø, siger pænt goddag og fortæller deres navn til kunstnerne, inden de via Hulahopringe på jorden hopper hen mod en stor fælles rundkreds (lavet af træstubbe) midt i laden.

Børn og voksne sætter sig på stubbene, og kunstnerne fortæller i ping-pong-form, hvad der skal ske i løbet af dagen. Så er det tid til, at børnene og deres pædagoger skal give kunstnerne den 'gave', de har med – gaven er en leg eller en sang, som alle institutioner er blevet bedt om at starte dagen med. Pædagoger og børn har imidlertid ikke fået snakket om det inden, så de har ikke noget. Kunstnerne siger, at det er helt ok, og at de bare kan aftale det nu, og så kan de kalde på dem, når de er blevet enige om en leg/sang. Så går de uden for laden, og pædagogerne snakker med børnene om en leg. De bliver hurtigt enige om *Bro bro brille*, hvorefter børnene kalder på Maria og Christel, der kommer løbende ind, og alle går ud på gulvet og leger og synger.

Efter legen går flokken tilbage til rundkredsen, hvor Maria viser børnene forskellige materialer – metal, mos, guldfolie m.m. – som er inde i hver sin gennemsigtige plastkugle. "Det er en slags forvandlingskugler", siger Maria. Sammen snakker de lidt om materialerne, og så prøver de at blive og bevæge sig ligesom materialerne. Nogle materialer fremkalder kantede og hurtige bevægelser hos børnene, mens andre giver bløde og bølgende bevægelser. Maria og Christel styrer aktiviteten, men de er hele tiden i øjenkontakt og dialog med børnene, så det er børnenes idéer, der bestemmer, hvad der sker, og hvordan bevægelserne bliver. Da de er færdige med legen, får børnene deres egen lille forvandlingskugle i form af en farvet glaskugle, som de tager med i lommen, så de er klar til at forvandle sig, når de får brug for det.

Fig. 16 og 17.
Forvandlingskugler i forskellige størrelser

Næste aktivitet foregår i Billedskolen, og det første, børnene møder, da de træder ind i lokalet, er Hulahop-portalen, som de alle har været med til at lave ved børnehavebesøgene. Da børnene ser portalen, bliver de tydeligt begejstrede, og de drøner hen for at finde netop deres forvandlingsknap. "Den har jeg lavet", "Prøv at se min", "Den har jeg lavet sammen med Sara". Snakken går ivrigt, og alle børnene finder tilsyneladende deres helt egen 'knap', selvom der er over 400, som ligner hinanden en del ☺ Pædagogerne, der jo ikke var med ved børnenes første besøg, får mange forklaringer og historier om portalen fra børnene. Efterfølgende hopper alle igennem portalen, nogle mange gange, før gruppen bevæger sig ned til bordene, hvor der denne gang skal laves 'forvandlingsringe'.

Forvandlingsringene (Fig. 18 og 19) er små gipsafstøbninger, som bliver dekoreret med forskellige materialer, der minder om materialerne i forvandlingskuglerne. Kunstnerne leder slagets gang, men pædagogerne har en vigtig rolle, da de sammen med børnene skal blande gipsen ud fra en opskrift, der ligger på bordene. Der skal også holdes styr på farve og materialer, der skal i gipsen, så børn og voksne er i fuldt vigør ved de tre arbejdsborde. Den ene pædagog var med til opstartsseminaret i starten af året, så hun har prøvet processen tidligere og virker afslappet. Den anden har ikke tidligere været på Rønnebæksholm, og kunstnerne er ekstra obs. på at hjælpe ved hendes bord. Efter en halv times arbejde har alle børnene fået fyldt deres forme med farvet gipsmasse og dekoreret med det materiale, de synes, var det rigtige. Nu skal de bare tørre.

Fig. 18. Forvandlingsringe

Figur 19. Portal med forvandlingsringe

Mens ringene tørrer, holdes der pause, og efterfølgende går flokken op til Kunsthallen, hvor de skal besøge udstillingen. Her deles børnene op i to grupper, der hver går rundt i udstillingen med én pædagog og én kunstner. I udstillingen skal børnene igen forvandle sig til forskellige ting og lege og bevæge sig på måder, som kunstværkerne inspirerer til. I andre rum skal de blot kigge og snakke, som 'meget fine museumsgæster'.

Efter madpakkespisning er det tilbage i Billedskolen, hvor forvandlingsringene er størknet. Børnene er meget tilfredse med resultaterne, og der bliver snakket om de forskellige ringe efterhånden, som de bliver 'frigjort' fra formene.

Dagen afsluttes i laden, hvor den også startede. Børnene løfter forsigtigt deres forvandlingsringe over gruspladsen fra Billedskolen og hen i laden, hvor ringene nu skal placeres på de store runde portaler i ladens ene ende. Hver portal har nogle bestemte materialer tilknyttet, og børnene finder den portal, der passer til deres forvandlingsring, og her bliver de. Nu laves der igen lege og bevægelser, der passer til materialerne på portalerne. LED-lyset på den enkelte portal kan tændes og slukkes, og børnene skal gøre bestemte ting, når lyset på deres portal tændes. Børnene griner og hujer, og der opstår lidt konkurrence mellem portalerne, når de på skift tændes og slukkes.

Til sidst runder kunstnerne af og siger tak for i dag, og de fortæller, at de glæder sig meget til at se dem igen til den store fernisering, hvor alle børnene, der har været med, kommer.

Afslutning - fernisering

D. 20. juni rundede LegeKunst-projektet *Fortællinger i bevægelse* af med en kæmpe fernisering på Rønnebæksholm. Her mødtes de omtrent 900 skolestartende børn, der har været med i brobygningsprojektet, med deres forældre, pædagoger og kunstnere i projektet - i alt godt 3000 mennesker. En strålende solskinseftermiddag, hvor der blev leget og snakket, og hvor Hulahop-portaler, forvandlingsknapper, forvandlingsringe og andet spændende blev præsenteret.

Fig. 20. Fælles opstart på ferniseringen i Rønnebæksholms store park

Børn og pædagoger fra alle SFO'erne strømmede ind fra midt på eftermiddagen og efterfølgende dukkede forældre, søskende og andre interesserede op. Arrangementet startede på plænen foran hovedbygningen, hvor styregruppen (ved Sigrid Abrahamsen) og lokale politikere bød velkommen. Herefter tog kunstnerne (Maria, Malene og Christel) over og lavede nogle legende aktiviteter med hele forsamlingen. Det var nogle af de samme lege, som børnene havde lavet ved SFO-besøgene, så børnene var 'på' fra start.

Fig. 21. Kunstnerne laver legende aktiviteter med børn og voksne

Efterfølgende bevægede børn, familier og pædagoger sig ud på området, hvor der var forskellige stationer og aktiviteter. Man kunne besøge den store lade med de runde portal-borde fyldt med børnenes forvandlingsringe, ligesom Billedskolen med Hulahop-portalen var åben. Nærmest alle forældre blev ledt igennem Hulahop-portalen af deres børn, der ivrigt fortalte, hvad portalen kunne og hvor netop deres forvandlingsknapper på portalen var placeret.

Fig. 22. Børn og forældre hopper gennem Hulahop-portal

Fig. 23. Portaler med forvandlingsringe

Man kunne også besøge Kunsthallen og se den aktuelle udstilling *En! Gang! Til!* af Kim Richard Adler Mejdahl. Udstillingen indeholdt bl.a. figurer fra det lokale Bonbon-land, hvilket vakte genklang hos både børn og voksne. ”Ej, hvor er det sjovt at se de figurer herinde, og de er også lidt uhyggelige”, fortalte en mor. Rundt i parken var der også udstillet store figurer fra Bonbon-land, ligesom der var forskellige aktiviteter, som børn og voksne kunne deltage i.

Fig. 24. Aktiviteter for børn og voksne i parken

Fig. 25. Figurer fra BonBon-land

Forældre og pædagoger havde fået et A4-ark med et oversigtskort over stationer og aktiviteter, men det var i udgangspunktet børnene, der viste rundt. Én af aktiviteterne var et spørgeskema, som børn og voksne kunne udfylde ved hjælp af forskellige tryk. Udover at vise forældrene rundt og lege, var rigtig mange børn også henne og få en snak med kunstnerne, der sørgede for at være rundt blandt børn og forældre under hele arrangementet. Børnene havde meget på hjerte både i forhold til fernisering og ikke mindst i forhold til deres tidligere oplevelser og erindringer fra stedet. Kunstnere og styregruppen (der også gik aktivt til hånd hele dagen) fik i den sammenhæng mange positive tilkendegivelser fra forældre.

Fig. 26 og 27. Børn, pædagoger, kunstnere, forældre og styregruppe mødes i parken

Det var også muligt at få et diplom for at have deltaget i projektet. Diplomerne blev uddelt med håndtryk og lykønskninger, og ud over en masse børn var ikke så få pædagoger - samt undertegnede forsker – hende og få et diplom og et højtideligt og anerkendende håndtryk. Efterhånden som forældre og børn fik set og prøvet, hvad der var på området, tog de hjem. Børn, der ikke havde forældre med, blev hentet af busser og kørte sammen med pædagogerne hjem til SFO'erne, og tilbage stod en flok trætte, men glade og stolte arrangører og kunstnere.

Et kæmpe og særdeles veltilrettelagt arrangement sluttede på den måde brobygningsforløbet af. Børnene fik mulighed for at genbesøge Rønnebæksholm (tredje besøg i projektet), og de virkede i høj grad hjemmевante på stedet. De fik også mulighed for at vise deres forældre, hvad det var, de havde lavet på Rønnebæksholm, hvilket også havde stor værdi for forældrene. To forældre fortalte i den sammenhæng: "Det var rigtig sjovt at se portalerne og stedet – det er mange år siden, jeg har været her – for min datter har snakket meget om det, men det var faktisk lidt svært at forestille sig." "Det var jo vildt flot, hvad de havde lavet. Jeg håber også, projektet kører om to år, når lillebror kommer."

Opsamling på observationer

Ved både børnehave- og SFO-besøget var omdrejningspunktet legende æstetiske processer, hvor børn og voksne eksperimenterede med materialer og skabte individuelle og kollektive udtryk. Kunstnerne satte en ramme for, at børnene kunne lege med forskellige identiteter og følelser i aktiviteter, hvor de spejlede sig i hinanden og de voksne omkring dem. Kunstnerne tog teten, men børn og voksne indgik ligeværdigt i processerne, hvor de arbejdede med udtryk og produkter, der ikke havde nogen foruddefineret facitliste.

- I de skabende billedkunstaktiviteter eksperimenterede børnene med udtryk og identitet.
- Børnene skabte sammen med kompetente voksne forskellige portaler, der i en legende æstetisk form tematiserede bevægelsen fra én virkelighed til en anden.
- I de kunstpædagogiske aktiviteter opstod der sekvenser, hvor børn og pædagoger indgik ligeværdigt i skabende processer, der dannede et stærkt 'fælles tredje'.

Besøgende på Rønnebæksholm (med børnehave og SFO) byggede på samme tematik, symbolik og kunstpædagogiske processer. En gennemgående observation var netop denne sammenhæng og den genkendelse, børnene oplevede – dels i de legende æstetiske processer og dels i stedet og materialiteten.

- Børnene huskede forskellige aktiviteter, oplevelser og artefakter fra deres besøg i Billedskolen, Kunsthallen og Museumsparken.
- I særdeleshed huskede de Hulahop-portalen og deres egne forvandlingsknapper, da de genbesøgte Billedskolen og Rønnebæksholm med førskole-grupperne.
- Stedet, 'Det hvide slot' (Rønnebæksholm), kunstværker samt indretning og symboler i Billedskolen står tydeligt i børnenes erindring – en erindring, som børnene har til fælles og 'mødes i'.
- I interviews med mindre børnegrupper (SFO-børn) fletter børnenes erindringer sig i nogle tilfælde sammen, så deres oplevelser fra forskellige børnehave-besøg* smelter sammen i en fælles erindring og et fælles narrativ (*Børnene kom fra forskellige børnehaver og mødtes først i SFO).

Ud over de to primære besøg kom alle børnene som bekendt tilbage til Rønnebæksholm en tredje gang til den fælles afsluttende fernisering. Det besøg gav yderligere næring til børnenes oplevelse af ejerskab i forhold til stedet, materialer og portalerne samt deres oplevelse af genkendelse og sammenhæng.

- Ved den afsluttende fernisering fik børnene mulighed for at vise deres forældre de portaler, forvandlingsknapper og forvandlingsringe, de havde lavet ved de to besøg.
- Børnene udviste en umiddelbar glæde og tydelig stolthed ved ferniseringen, når de viste forældre og familie, hvad de havde været med til at lave.
- Forældrene fik et indblik i børnenes forløb, processer og oplevelser. De fik desuden set eller guset Rønnebæksholm, hvor de sammen med deres børn oplevede ferniseringen, portalerne og udstilling af BonBon-figurerer, som de i mange tilfælde selv (ligesom børnene) havde et forhold til.

Vores observationer og interviews tyder i meget høj grad på, at det lykkedes at skabe genkendelighed for børnene på tværs af børnehave og førskole (SFO).

Interview. LegeKunst-arrangører Næstved

Informanter: Jette Alstrup (børnehaveleder), Sigrid Abrahamsen (billedskoleleder), Katrine Gjesing, (børnekulturkonsulent) – Alle er anonymiserede i interviewet.

Baggrund i relation til LegeKunst

Ifølge arrangørgruppen havde pædagoger og arrangører oplevet det som en berigelse, da det tidligere lokale brobygningsprojekt blev en del af det nationale LegeKunst-projekt. Både aktionslæringsdimensionen og de forskellige planlægnings- og evalueringsformer fra LegeKunst med snip, snap snude-processer blev oplevet som anvendelige metoder.

- Snip snap og snude processen giver et narrativ, en fortælling, en historie, som vi kan være nysgerrige på, og dermed finde ud af, hvad vi vil være undersøgende på.

Fra Billedskolen havde man udviklet et visuelt snapark med en grundtegnning, som børn og pædagoger kunne arbejde videre med, hvilket viste sig at være meget anvendeligt i praksis.

- Det giver lige det der med, at man faktisk har lyst til at sidde og kigge på det og digte videre, så derfor er det også et godt evaluerings-redskab. Det er også nemt at bruge sammen med børnene, fordi man kan klippe det ud, og der er ikke noget, hvor man skal farvelægge noget bestemt. Der er stadigvæk plads til noget kreativitet i det – og så er det ikke bare et hvidt stykke papir, som kan være overvældende for nogen at kaste sig ud i - både børn og voksne.

Arrangørgruppen og kunstnerne oplevede det som fagligt inspirerende at mødes med kolleger fra de mange andre LegeKunstprojekter og opleve deres måde at arbejde med legende og kunstneriske samskabelsesprocesser i praksis.

- Det er nogle helt andre konferencer, end de kulturkonferencer jeg ellers deltager i – det er også et helt andet teorisæt, der bliver præsenteret. Det er så tydeligt at mærke, at der her er et samarbejde, og jeg synes, det er fedt, at man kan hente inspiration på tværs af de mange forløb. Så det her med at kunne

finde inspiration på tværs af landet, det synes jeg også, at vi har fået med fra LegeKunst. Det gør man jo ikke, når man sidder og har sine egne projekter ude i kommunerne. Så det der lidt større perspektiv, det synes jeg også, at vi har fået med, og det har været super fedt.

Opstartsseminar med workshops

Som optakt til de kunstneriske workshops med børnene på Billedskolen og Rønnebæksholm afholdt arrangørgruppen fælles opstartsseminarer for børnehave- og SFO-pædagoger, de pædagogiske ledere og pædagogiske konsulenter. Disse dage viste sig at være en succes i forhold til at engagere hele medarbejdergruppen og skabe et fælles afsæt.

- Det har været altafgørende for projektets succes i år, at vi har kunnet mødes og lave de store opstartsseminarer – det kunne grundet corona ikke gennemføres de tidligere år.
- Det at pædagogerne ved opstartsseminar har prøvet aktiviteter, teknikker og materialerne, gør det lettere for dem at lave noget i institutionerne før og efter forløbet på Rønnebæksholm.
- Det er jo fuldstændig fedt, at seminardagene er startet med noget, både teori og praksis, som vi alle sammen bygger videre på i det her projekt.

Projektets betydning for brobygningen

Arrangørgruppen fortalte, at dette projekt indgik som en del af en større kommunal brobygningsindsats på tværs af institutioner i kommunen. Det særlige ved dette projekt var imidlertid dels, at det involverede alle kommunens 900 børn på tværs af skoledistrikter og klynger, dels at der her var fokus på kunst, leg og æstetisk skabende praksisser, hvor alle deltagerne arbejdede med samme processer og samme tema.

- Det har også forstærket samskabelsen, at vi gør det samme på tværs af institutioner og professioner.

Netop det, at alle børnene havde haft de samme oplevelser med besøgene på Billedskolen og Rønnebæksholm - først med børnehaven og senere med SFO'en - skabte en fælles referenceramme for alle børn og en samhørighedsfølelse mellem børnene.

- Børnene kan referere til den samme historie, og det giver en samhørighedsfølelse, når alle børn ombord i projektet har lavet en kollektiv brobygning, hvor de har set og arbejdet med det samme. Når børnene kommer igen med deres nye kammerater og de nye voksne i SFO'en, finder de ud af, at de faktisk har prøvet det samme som alle dem, der står ved siden af. De ved også, hvad det handler om. De kan fortælle de samme historier bare med lidt forskellige tilsnit, fordi det er noget lidt forskelligt, de har lavet herude og fundet på med børnehaverne, men det giver den der samhørighedsfølelse.

I hele forløbet blev der arbejdet med portaler og forvandlinger som tema konkretiseret i forskellige kunstneriske udformninger - eksempelvis tunneler, man kan kravle igennem, forvandlingsknapper man kan trykke på og forandre identitet eller følelse og forvandlingskugler, som man kan få med hjem som sin egen lille forvandlingsmarkør. Alt dette tjente, ifølge styregruppen, som "fælles overgangsmarkører, der symboliserede og i en æstetisk og materiel form fastholdt de følelses- og identitetsmæssige overgange, som børnene mellem dagtilbud og skole var i gang med.

- I år arbejder vi jo konkret med portaler, hvor vi blandt andet arbejder med at forvandle os ved at gå igennem en tunnel eller en cirkel. Og den lille halskæde med en træring, som børnene får, er symbol på, at man kommer igennem og ud som en lidt anden person på den anden side.

Det gennemgående arbejde med portaler og forvandlinger viste sig at skabe genkendelighed og ejerskab for børnene ved deres andet besøg. Selve arbejdet med portaler rummede både symboler og en ritualisering, som pædagogerne i flere tilfælde har taget til sig.

- Årets portal-projektet med de meget genkendelige symboler og metoder har givet en ekstra dimension og har været et stærkt greb, der har skabt stor genkendelighed. Det er også let at overføre til institutionerne, og nogle gør noget lignende i forvejen. Jeg har hørt, at nogle klynger laver en portal, som børnene går ud af på den sidste dag i børnehaven. Den samme portal er så kørt hen til SFO'en, så børnene går igennem portalen med 'deres historie', inden de så går ind i SFO'en. Alle børn går igennem de forskellige børnehavers portaler, så der er en fællesdannelse og en fælles oplevelse. Dette projekt har været med til at sætte i gang i dette.

Betydningen af at arbejde med kunst/kreativitet i projektet

Som en indledende ambition har det for arrangørerne været afgørende, at der i dette projekt blev arbejdet med kunst og æstetik i pædagogiske praksis, da kommunens løbende evalueringer af det pædagogiske arbejde i dagtilbud og SFO havde vist, at pædagogerne i særlig grad manglede kompetencer inden for det kunstneriske/ æstetiske område.

- Vi kunne se på kompetencehjulet, som vi laver i Næstved Kommune, at vi manglede nogle kompetencer ift. de kunstneriske og kreative områder. Så vi ønskede med dette projekt at skabe et kompetenceløft ift., hvordan gør vi os bedre på den måde.

I dette projekts arbejde med at anvende kunst og æstetiske praksisser som redskab til brobygning var alle processer designet til, at børnene inden for de voksenfaciliterede rammer kunne have et stort frirum til at skabe og udtrykke egne fortolkninger som et led i at være medskabere i egne transformationsprocesser.

- Børnene har selv været skabende og kreative sammen med deres venner og voksne. Og ja, jeg tænker, at det er vigtigt, at de skaber noget. De er jo i gang med at skabe sig selv i en ny version, og her bliver de budt indenfor til at skabe noget sammen med andre - både kunstnere og pædagogerne og deres kammerater.
- De største overskrifter i hele udviklingen af projektet har været identitet og fællesskab. Så det har været noget, børnene skulle lave sammen, men det skulle også være vigtigt for den enkelte... det er et kæmpestort skridt at gå fra børnehaven over i SFO'en. Det er nyt, og det er spændende, men det er også et af de første meget, meget store skift i et børneliv.

De indholdsmæssige hovedoverskrifter i projektet var, ifølge arrangørgruppen, identitet og fællesskab, mens selve formsproget, ifølge kunstnerne, var abstrakt og konkret på en gang. De abstrakte former i billedarbejdet blev suppleret med mere konkrete udtryk i børnenes fortællinger, narrativer, leg og rollespil med afsæt i blandt andet forvandlingsknapperne. Her fik børnene gennem friheden i fiktionens verden mulighed for i fællesskaber at lege med identiteter, følelser og roller i en overgangsfase mellem forskellige kontekster og identiteter.

- De her portaler, vi har arbejdet med i år. Det er et utrolig abstrakt formsprog og billedsprog, vi arbejder med, men børnene er fuldstændigt med på, at de kan fortælle historier, og få lov til at digte og finde på og være nogle andre. Det er også en del af det æstetiske og det kunstneriske, det her med at kunne udforske nogle potentialer hos sig selv, men som en anden – det er lånt ovre fra det performative og teaterverdenen og her inddraget i det billedkunstneriske. Det har en kæmpe frihed i sig.

Selve arbejdet med skabende, legende og kunstneriske praksisser rummede, ifølge både kunstner og pædagogisk leder, mulighed for, at alle børn kunne være kreative og deltage på forskellige måder: Der var ikke et enkelt facit til, hvordan en opgave kunne løses, og alle udtryks- og deltagelsesformer blev anset som legitime og positive. Det handlede om, for både børn og voksne, at sige ja til både egne og hinandens idéer og udtryksformer. Det centrale var ikke, om børnenes værker lignede noget, men om de udtrykte noget.

- Det er ikke alle, der har lige nemt ved det, men der er plads til alle, og “du kan kigge på,” og så hopper man med. Alle kommer på en eller anden måde til at være med i det tempo, de er i, men fordi det er så abstrakt, så der ingen rigtig eller forkert måde at gøre det på. Selvfølgelig er det en sur buschauffør, vi er i gang med at performe lige nu – det kan alle jo se på de der stempler, man har arbejdet med og på denne her forvandlingsknap. Så det giver en frihed at arbejde med det her. Samtidig tænker jeg, at rammerne kan give nogle strukturer, eller nogle faste formater, som ligesom giver børnene mulighed for at bruge deres fantasi og deres kreativitet ind i sådan et projekt her.

Et sidste potentiale ved det æstetiske legende arbejde med børnene var, at disse processer, ifølge arrangørerne, gav stor mulighed for at skabe fællesskaber og inkludere hele børnegruppen - også dem med udfordringer.

- Vi har eksempler ude fra os, hvor vi havde en dreng, som virkelig kravlede på væggene, hvor vi tænkte, det her bliver kaos. Hvor han virkelig dykkede ned og bare var i nuet og fokuserede på sit eget forløb og hjalp de andre med at skabe det, de skulle skabe. Det var helt vildt, så man fik gåsehud, og personalet stod også og sagde, hvorfor har vi ikke set de kompetencer hos ham før?

I forhold til brobygningspotentialer var det særligt væsentligt, at der blev etableret nye børnefællesskaber både i det konkrete samarbejde og lege i Billedskolen. Herudover lagde arrangørgruppen vægt på, at børnene kunne genkende, stedet, arbejdsmåder og tematikker sammen med deres nye kammerater fra SFO.

- Det her med, at man kan genkende fra én ting til en anden, så man kan dele: “Ah, det har du også lavet. Det har du også prøvet”. Det er et fællesskab, der bliver skabt ift. denne her genkendelse, hvilket har rigtig meget med brobygningen at gøre, tænker jeg.

Endelig fik børnene en oplevelse af at være med i et kæmpe fællesskab på tværs af institutioner.

- For at børnene kan se og mærke, de er med i et kæmpe fællesprojekt, er børnenes bidrag (produkter) sat sammen i den store fællesportal, som børnene møder som det første i Billedskolen. Børnene kan se, at de sammen har skabt denne her kæmpe kraftportal, og den er ligesom vokset undervejs. De første børn begyndte at sætte på, og de sidste kunne se de ca. 450 ringe, der hænger sammen nu. Når

de så kommer igen med deres SFO'er, så ser alle børn den færdige portal med alle ringene, for den bliver stående. De kan også se den, når de kommer igen til ferniseringen.

Indretning og didaktik

Kunstneren udtalte, at den relativt korte tid (3-4 timer pr. gang), hvor børnene besøgte Billedskolen, havde bevirket, at kunstnerne dels arbejdede med meget faste rammer, dels havde nyindrettet rummet for at skabe et legende flow i arbejdet med børnene, hvor børnene gennem indretning blev guidet til at bevæge sig frem i rummene på bestemte fælles måder.

- Den måde, Billedskolen var indrettet på, har vi også fået meget positiv feedback på. Vi har også arbejdet meget mere med ruminddelingen nede i Billedskolen. Det der med, at der er nogle zoner, som giver mening. I virkeligheden har vi lavet nogle meget mere skarpe rammer for, at der var plads til mere improvisation undervejs i forløbet, fordi vi har dem så kort tid. Så for at få det der samskabende element ind, så har vi i virkeligheden lavet nogle meget mere faste strukturer dernede, så det giver sig selv. Vi nudger ligesom børnene ind på tæppet, og de kan se, hvad det er, man skal de forskellige steder.

Udfordringer i projektet

Selvom arrangørgruppen overordnet var meget tilfredse med dette LegeKunst-forløb, så var der en række udfordringer. Dels havde SFO'erne ikke følt samme tilhørsforhold som børnehavepædagogerne, idet de ikke kendte børnene på samme måde som børnehaverne.

- Gennem årene har der været det med, at SFO'erne ikke har følt, at de har været lige så meget med. Det er nemmere for børnehavepædagogerne at starte ud med projektet med en børnegruppe, de virkelig kender godt. De kan ikke lære dem bedre at kende, end lige præcis på det her tidspunkt, mens børnene for SFO-pædagogerne er nye. Så det med at få SFO-personalet til at føle sig inkluderet i projektet, det har været en udfordring for os.
- Selve tidsrammen på ½ dag i henholdsvis børnehave og SFO blev af nogle deltagere oplevet som en begrænsning i forhold til børn og pædagogers udbytte. Jeg synes nogle gange, at jeg møder hos nogle dagtilbudsledere, det her med, at det er jo kun én dag, at vi skal derud. De synes, at det gav mere mening, hvis det var flere gange, de kom derud.

Størrelse på projekt - fordel og ulempe

At alle børn i kommunen deltager i samme projekt, giver, ifølge arrangørerne, en fælles rød tråd og et fælles referencepunkt i hele kommunen. Omvendt betød kvantiteten, at tiden og selve kunstmødet på Rønnebæksholm er kortvarigt for det enkelte barn.

Selvom tidsrammen for besøgene på Rønnebæksholm/Billedskolen var begrænset, så foregik der en række tilknyttede aktiviteter i institutioner, som forankrede og udvidede børnenes æstetiske oplevelser af kunstmøderne. For at understøtte disse pædagogiske tiltag i institutionerne havde arrangørgruppen givet et større inspirationsmateriale, blandt andet udgivelsen *Storen og Lillen*, der blev brugt i mange institutioner. Imidlertid var disse tiltag decentrale og ikke koordinerede, hvilket, ifølge arrangørerne, kan ses som en begrænsning.

- Og jeg tænker også, den bog, der er blevet lavet i et af de foregående forløb, den er jo også i spil. Og den kan jeg høre, bliver brugt mange steder.
- Men bolden ligger rigtig meget hos pædagoger og institutioner, der skal arbejde videre, hvis det skal have en stor effekt.

Nogle dagtilbudsledere havde ønsket længere forløb, men det har ikke kunnet honoreres grundet projektets omfang, tidsramme og økonomi.

Endelig var der for arrangørerne en række logistiske udfordringer med at lede et så stort projekt.

- Det er en stor opgave for styregruppen med den omfattende logistik og koordinering. Mængden af børn og institutioner har været overvældende, og kommunen er gået fra 700 til 900 'overgangs-børn'. Det har givet større grupper, og der er også skruet på formatet, så der kommer to kunstnere med SFO-grupperne i år.

Opsamling på interview

- Projektet blev overordnet oplevet som givende og positivt af arrangørerne og de deltagende pædagoger. Deltagelsen som en del af LegeKunst blev oplevet som berigende både i forhold til at møde kolleger og lade sig inspirere af andres projekter og i forhold til arbejdet med de særlige LegeKunst-metoder
- De indledende workshops med deltagelse af pædagoger fra alle institutionerne blev oplevet som væsentlige:
 - o De skabte et fagligt fællesskab og fælles projektafsæt på tværs af institutioner
 - o De fungerede som kompetenceløft for de deltagende pædagoger inden for æstetisk praksis
 - o De skabte engagement og medejerskab til projektet
- I forhold til det skabende kunstneriske arbejde blev følgende vurderet som centralt:
 - o De kunstnerisk skabende metoder rummede mulighed for kreative praksisser, hvor børnene i fællesskab kunne være kreative og deltage på forskellige måder, hvor alle udtryks- og deltagelsesformer blev anset som legitime og positive
 - o De kollektive og åbne æstetiske processer skabte mulighed for, at alle børn kunne deltage på hver deres måde og hermed mulighed for inklusion
 - o Der indgik både legende nu & her-processer men også arbejde med blivende æstetiske produkter, som indgik i en afsluttende fælles udstilling, hvor børnene kunne genkende egne produkter og få en oplevelse af at have sat sig spor som en del af et stort fælles værk.
- De indholdsmæssige hovedoverskrifter var overgange og forvandlinger med fokus på identitet og fællesskab. I forhold til arbejdet med disse tematikker blev følgende vurderet som centralt i forbindelse med overgange fra børnehave til skole:
 - o Børnene fik mulighed for at lege med forskellige følelser og identiteter under fiktionens beskyttelse

- o De gennemgående temaer og genbesøg skabte genkendelighed, fællesskab og ejerskab for børnene ved deres andet besøg med den nye SFO. Dette støttede op om etablering af børnenes nye venskaber og fællesskaber
- o Selve arbejdet med forvandlinger og portaler rummede materialiserede overgangsritualer, som dels blev anvendt på Billedskolen og dels i pædagogernes eget arbejde som overgangsmarkører.
- Projektet involverede alle kommunens 900 brobygningsbørn, hvilket blev oplevet som både en styrke og en udfordring. I forhold til det positive italesatte arrangørerne, at:
 - o Det gav en fælles rød tråd og et fælles referencepunkt i hele kommunen
 - o Det gav mulighed for, at børnene kunne opleve sig som en del af et stort fællesskab
 - o Alle institutioner fik adgang til fælles inspirationsmaterialer, som rummede mulighed for medejerskab og inspiration både lokalt i de forskellige klynger og i kommunen som helhed.
- Omvendt rummede størrelsen også udfordringer:
 - o De mange deltagende institutioner skabte et stort logistisk arbejde for arrangørerne
 - o De enkelte besøg på Billedskolen og Rønnebæksholm var af økonomiske og logistiske grunde kortvarige for de enkelte børn. For at kompensere for dette arbejdede kunstnerne med komprimerede og intensive forløb med fast genkendelige struktur og indhold og med udlevering af supplerende materialer.

Samlet opsummering

Fortællinger i bevægelse – Hulahop-portaler har været en fælles kommunal ramme om brobygning mellem børnehave og førskole (tidlig SFO). I forhold til brobygning har dette projekt bidraget til, at børnene har oplevet sammenhæng og ejerskab på tværs af børnehave og førskole. Det har skabt genkendelighed og en 'rød tråd' i børnenes overgang ved dels at give dem fælles oplevelser med legende æstetiske aktiviteter, og dels at lade Rønnebæksholm - Billedskole, Kunsthall og Museumspark - være en gennemgående fælles reference for børnene på tværs af alle kommunens børnehaver og SFO'er.

- Ved afsluttende børneinterviews viste det sig, at børnene huskede forskellige aktiviteter, oplevelser og artefakter, fx kunstværker, fra deres besøg i Billedskolen, Kunsthallen og Museumsparken. I særdeleshed huskede de Hulahop-portalen og deres egne forvandlingsknapper, når de genbesøgte Billedskolen og Rønnebæksholm med deres førskolegruppe.
- Ved børnehavebesøgene fik børnene et pejlemærke ude i fremtiden, og ved SFO-besøgene en tråd tilbage til en fælles oplevelse i fortiden.
- På tværs af tidligere børnehavefællesskaber oplevede børnene i de ny SFO-børnefællesskaber et fælles referencepunkt og et fælles tredje, da de besøgte Rønnebæksholm igen.
- Ved den afsluttende fernisering fik børnene mulighed for at vise deres forældre og familier de flotte portaler og forvandlingsknapper og forvandlingsringe, de havde lavet ved de to besøg. Det var forbundet med megen stolthed og umiddelbar glæde fra børnenes side.

Projektet har i de billedkunstfaglige aktiviteter åbnet op for æstetiske praksisser, hvor børn og pædagoger sammen med lokale kunstnere har fordybet sig i legende og skabende processer. Hermed har projektet bidraget til, at både børn og pædagoger har fået ny inspiration og nye muligheder for sammen at arbejde skabende æstetisk.

Børnene har arbejdet og leget med tematikker om identitet og forandringer. I aktiviteter og processer har børnene skabt egne lege og æstetiske produkter, som markerede den overgangsfase de befandt sig midt i. Dette blev manifesteret som æstetiske symboler, der indgik i fælles portaler/kunstværker.

I disse praksisser fik børnene mulighed for at:

- Lege med materialer og skabe kollektive udtryk
- At indgå ligeværdigt på hver deres måde, hvor der ikke fandtes nogen faciliteter, og hvor alle var lige velkomne
- At lege med forskellige følelser og rolleidentiteter, som de løbende kunne spejle sig selv og hinanden i
- At lege, skabe og have positive oplevelser sammen med andre og udvikle relationer og fællesskab.

Kunstnere, børn og pædagoger har i forløbet deltaget med forskellige roller. Grundet det relativt korte og intensive forløb var disse roller ikke lige indflydelsesrige. Kunstnerne var ledere og facilitatorer af alle forløb og havde hermed det overordnede ansvar for og ejerskab til processerne. Børnene indgik som legende og kreative samspilspartnere i alle processer. Pædagogerne indgik dels som kreative aktører sammen med børnene, og dels som omsorgspersoner og en art social dannelsesaktører med ansvar for alle børns deltagelse og hensigtsmæssige fælles adfærd. Hermed supplerede de forskellige roller hinanden i den konkrete praksis.

Der har også været udfordringer i projektet:

- Det har vist sig at være en tilbagevendende udfordring (i dette og de tidligere forløb) at involvere børnehavepædagoger og SFO-pædagoger på lige vilkår, da de forskellige institutioners kendskab til børnene er meget forskellige. Børnehaverne har kendt børnene gennem flere år, mens SFO'erne lige har mødt dem.
- Projektets størrelse har betydet, at de enkelte institutioner kun har haft ét besøg hver på Billedskolen og Rønnebæksholm. Projektets volumen (ca. 900 børn og 66 institutioner) har også rummet logistiske udfordringer for arrangørgruppen.
- De enkelte børns relativt korte tid i Billedskolen og på Rønnebæksholm giver udfordringer i forhold til børn og voksnes udbytte af oplevelserne.

Disse udfordringer blev imidlertid delvist imødekommet ved, at pædagoger fra alle institutioner mødtes til de indledende workshops, hvor de dels kunne lære hinanden at kende, dels kunne skabe fælles afsæt for arbejdet med børnene i børnehave og SFO samt endelig få inspiration til eget supplerende arbejde med æstetiske praksisser.

Samlet set har projektet haft et stort potentiale i forhold til brobygning, da børnene ved genbesøgene på Rønnebæksholm (med den nye børnegruppe) kunne genkende sted, arbejdsformer og egne æstetiske praksisser. Dette skabte rum for, at børnene havde et fælles afsæt for lege og udvikling af nye fællesskaber. Herudover havde projektet store potentialer i forhold til at give børn og pædagoger mulighed for at eksperimentere med æstetisk kunstneriske praksisser og udvikle glæde ved og kompetencer inden for

disse. Projektet var grundet sin store volumen af kort varighed for de enkelte deltagere. Dette har haft betydning for, i hvor stort omfang og med hvilken forankring potentialer har været udfoldet. Ikke desto mindre har projektet sat sig både materielle spor i den fælles udstilling og mentale spor i børnenes genkendelse og stolthed ved mødet med egne og andres små værker, hvilket i høj grad kom til udtryk ved den fælles afsluttende fernisering.

På kommunalt plan har projektet tjent som et fælles kompetenceløft og en samlet indsats på tværs af institutioner. Alle kommunens 900 skolestartende børn har fået en fælles referenceramme ved sammen at have skabt fælles kunstværker i form af portalerne. De har ligeledes fået et fælles referencepunkt i stedet, Rønnebæksholm (billedskole, kunsthall, museumspark), som de har besøgt tre gange og i vid udstrækning taget ejerskab til. Ved det tredje besøg, den afsluttende fernisering, var børnenes forældre med, hvilket dels gav forældrene et indblik i børnenes forløb og oplevelser, og dels fik dem på besøg på kulturinstitutionen Rønnebæksholm. Familierne fik ved ferniseringen også en fribillet til Kunsthallen, så de kunne komme igen og opleve en udstilling og Hulahop-portalen, som indtil videre har fået lov at blive og være en del af Billedskolens indretning. Projektet rækker på den måde ud over børnenes brobygning og åbner op for kulturmøder og oplevelser af sammenhæng på tværs af institutioner og familier i kommunen.

Tak

Her til sidst vil vi gerne takke alle de medvirkende, som vi har haft den store glæde at møde i dette projekt. Det har været berigende for os forskere at være vidne til det store engagement og den store faglige ekspertise som arrangører, kunstnere og pædagoger har bidraget med. For slet ikke at tale om den store kreativitet og legelyst, som børnene har bidraget med. Dette har løftet hele projektet til ud over at handle om brobygning og æstetiske processer også at være en stor leg – en legekunstnerisk praksis.

Referencer

- Andreasen, A. G. & Lausten, M. (2019). *Trivselsudfordringer ved skolestart. Et langtidsperspektiv*. København: Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd (VIVE)
- Austring, B.D. (2015) *Små børns møde med kunst og kultur*. Slots og Kulturstyrelsen.
<https://slks.dk/services/publikationer/smaa-boerns-moede-med-kunst-og-kultur>
- Austring, B. D. & Sørensen, M. (2006). *Æstetik og læring: Grundbog i æstetiske læreprocesser*. København: Hans Reitzel.
- Austring, B. D. & Sørensen, M. C. (2019). Æstetiske læreprocesser i skolen. I Karlsen K. H. & Bjørnstad G. B. (red.), *Skaperglede, engasjement og utforskertrang*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bagger, Jensen & Lenchler-Hübertz (2009): *Mistrivsel i skolen - der er hjælp at hente*. Frederikshavn. Dafolo
- Broström, S. (2001). *Farvel børnehave – hej skole! Undersøgelser og overvejelser*. København: Systime
- Blomgren, H., Kusk, H. Sørensen, M.; Blume, M. (2022) Kultur, æstetik og kunst. I Hammershøj, L. *Legekunst*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Dewey, J. (1980). *Art as experience*. New York: Perigee Books.
- EVA (2016). *Styrkede overgange*. København: EVA (Danmarks Evalueringsinstitut)
- EVA (2021). *Overgange fra dagtilbud til skole*. København: EVA (Danmarks Evalueringsinstitut)
- EVA (2023). *Indhold og kvalitet i tidlig skole*. København: EVA (Danmarks Evalueringsinstitut)
- DEA. (2021). *Børns trivsel i børnehaveklassen og senere faglige resultater*. København. Tænk tanken DEA
- Dockett, S., & Perry, R. (2001). Starting School: Effective Transitions. *Early Childhood Research and Practice*, 3(2)
- Dockett, S., & Perry, B. (2007). *Transitions to school. Perceptions, expectations, experiences*. Sydney. UNSW Press.
- Dockett, S. & Perry, B. (2012). In Kindy You Don't Get Taught: Continuity and Change as Children Start School. *Front Educ China* 7, 5–32 (2012)
- Egmont Fonden (2019). *Egmont Rapporten 2019: Når store bliver små – giv alle børn en god skolestart*. Egmont Fonden.
- Hammershøj, L. Red. (2022) *Legekunst*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Hansen, A. T., & Jensen, V. M. (2022). *Førskole, børns trivsel, fravær og sproglige færdigheder*. København: Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd (VIVE)
- Kragh-Müller, G. (2013). *Kvalitet i daginstitutioner*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kragh-Müller, G., & Ringsmose, C. (2015). *Pædagogisk kvalitet i store og små daginstitutioner: en rapport om børns trivsel, læring og udvikling i store og små daginstitutioner*. Institut for Uddannelse og Pædagogik, Aarhus Universitet.
- Kvale, S. (1997). *InterView*. København: Hans Reitzels Forlag.

- Larsen, T., V. (2023). *Vi skal se børn, som de er, og ikke kun som det, de skal blive til*. Hentet fra BUPL (24/1-2023): <https://bupl.dk/boern-unge/nyheder/grethe-krag-muller-vi-skal-se-boern-som-de-er-og-ikke-kun-som-det-de-skal-blive>
- Larsen, I. S. (2014). *Samarbejde om det skolestartende barn*. København: Akademisk Forlag.
- Moos, M. (2016). *Gode overgange handler om kontinuitet i læring*. København: EVA (Danmarks Evalueringsinstitut) Hentet fra www.eva.dk: <https://www.eva.dk/dagtilbud-boern/forsker-gode-overgange-handler-om-kontinuitet-laering> (lokaliseret d. 1/12 – 2022)
- Mørch, S. I. (2004). *Pædagogiske praksisfortællinger*. Academica.
- Sørensen, M. C. & Thorsen, T. (2022) Drama, leg og dannelse I Hammershøj, L. Red. *Legekunst*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Sørensen, M.C., Thorsen T., Frost Lauersen, V., Hoffmann, M (2022). *Legekunst. Æstetisk praksis og den styrede pædagogiske læreplan*. Forskningsrapport Professionshøjskolen Absalon. <https://www.ucviden.dk/da/publications/legekunst-%C3%A6stetisk-praksis-og-den-styrkede-p%C3%A6dagogiske-l%C3%A6replan>
- Sørensen, M.C. (2023) *Interagerende mesterskaber*. I Kortbek, Sørensen & Hammershøj Red. BUKS nr. 67. S. 11-25.
- Sørensen, M. C. (2019). Æstetik og Dagtilbudspædagogik. I Cecchin, D. (red.), *Barndomspædagogik i Dagtilbud*. (s.189-205). København: Akademisk Forlag.
- Sørensen, M., C. et al. (2019). *Magien ind i Dagtilbuddet*. Roskilde: Professionshøjskolen Absalon.
- Sørensen, M. C. (2015) *Drama, æstetisk læring og udvikling af dramatisk legekompentence*. Ph.d.-afhandling. København: Århus Universitet. DPU.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society*. London: Harvard University Press.
- Vygotskij, L. S. (2010). *Fantasi och kreativitet i Barndomen*. Göteborg: Daidalos.
- OECD. (2017). *Starting Strong V: Transitions from early childhood education and care to primary school*. Paris: OECD Publishing.